Kalush

var DrawingManagerData = {"mapZoom":9,"mapCenter":["49.0620918174","24.4689048393"],"mapObjects":[{"title":"","type":"marker","coordinates":[["49.0696554902","24.3947471244"]]}]}; var GoogleMaps = { map: null, mapZoom: (DrawingManagerData == "" ? 4 : DrawingManagerData.mapZoom), mapCenter: (DrawingManagerData == "" ? new google.maps.LatLng(24.886436490787712, -70.2685546875) : new google.maps.LatLng(DrawingManagerData.mapCenter[0], DrawingManagerData.mapCenter[1])), existingAreas: (DrawingManagerData == "" ? "" : DrawingManagerData.mapObjects), renderedAreas: [], drawingManager: null, markerIcons: { "regular" : "http://icons.iconarchive.com/icons/icons-land/vista-map-markers/32/Map-Marker-Marker-Outside-Chartreuse-icon.png", "hovered" : "http://icons.iconarchive.com/icons/icons-land/vista-map-markers/64/Map-Marker-Marker-Outside-Azure-icon.png"}, init: function() { //Define Map Center View var mapOptions = { zoom: this.mapZoom, center: this.mapCenter, mapTypeControlOptions: { mapTypeIds: [google.maps.MapTypeId.ROADMAP,google.maps.MapTypeId.TERRAIN, google.maps.MapTypeId.SATELLITE] }, mapTypeId: google.maps.MapTypeId.TERRAIN }; this.map = new google.maps.Map(document.getElementById('map-canvas'), mapOptions); //draw existing areas this.drawExistingAreas(); }, drawExistingAreas: function() { for (var i in this.existingAreas) { //handle polygons if (this.existingAreas[i].type == "polygon") { var paths = []; for (var point in this.existingAreas[i].coordinates) { paths.push(new google.maps.LatLng (this.existingAreas[i].coordinates[point][0], this.existingAreas[i].coordinates[point][1])); } var area = new google.maps.Polygon({ paths: paths, strokeColor: '#FF0000', strokeOpacity: 0.8, strokeWeight: 2, fillColor: '#FF0000', fillOpacity: 0.35, title: this.existingAreas[i].title, type: this.existingAreas[i].type }); area.setMap(this.map); this.drawLabel(this.existingAreas[i]); } //handle markers if (this.existingAreas[i].type == "marker") { var position = new google.maps.LatLng(this.existingAreas[i].coordinates[0][0], this.existingAreas[i].coordinates[0][1]); var marker = new google.maps.Marker({ position: position, icon: GoogleMaps.markerIcons.regular, title: this.existingAreas[i].title, type: this.existingAreas[i].type }); marker.setMap(this.map); this.drawLabel(this.existingAreas[i]); } } }, drawLabel: function(object) { var marker = new MarkerWithLabel({ position: new google.maps.LatLng(object.coordinates[0][0], object.coordinates[0][1]), map: this.map, labelContent: object.title, labelAnchor: new google.maps.Point(30, 20), labelClass: "drawing_manager_read_only_label", // the CSS class for the label labelStyle: {opacity: 1}, icon: "http://placehold.it/1x1", visible: true }); } } jQuery(function() { GoogleMaps.init(); });

שם בפולנית: Kalusz

שם בגרמנית: Kalusch

שם באוקראינית: Kalush [Калуш]

שם בעברית: קאלוש

שם ביידיש: קאלוש (Kalish or Kalush)

היסטוריה מנהלית:

	District	Province	State	Years
		Rus Voivodship (*Województwo ruskie*)	Polish-Lithuanian Commonwealth: Kingdom of Poland	Till 1772
		Kingdom of Galicia and Lodomeria (*Königreich Galizien und Lodomerien*)	"Hapsburg Empire", since 1804 - Austrian Empire	1772-1867
	powiat Kalusz	Kingdom of Galicia and Lodomeria (*Königreich Galizien und Lodomerien*)	Austro-Hungarian Monarchy	1867-1914
	uezd Kalusz	General-Government Galitsiia	Under Russian occupation	1914-1915
	powiat Kalusz	Kingdom of Galicia and Lodomeria (*Königreich Galizien und Lodomerien*)	Austro-Hungarian Monarchy	1915-1918
			West-Ukrainian People's Republic	1918 - May 1919
	powiat Kalusz	*województwo* Stanislawów	Republic of Poland	May 1919 - September 1939
	raion Kalush	*oblast'* Stanislav	USSR: Ukrainian Soviet Socialist Republic	September 1939 - June 1941
	Stanislau *Kreishaupt-mannschaft*	Galizien *Distrikt*	Under German occupation: *Das* General Government (*Generalgouvernement für die besetzten polnischen Gebiete*)	June 1941 - July 1944
	raion Kalush	Stanislavov since 1962 renamed Ivano-Frankovsk *oblast'*;(Stanislaviv) (Ivano-Frankivs'k)	USSR: Ukrainian Soviet Socialist Republic	1944-91
	raion Kalush	*oblast'* Ivano-Frankivs'k	Republic of Ukraine	Since 1991

נתוני אוכלוסייה:

השנה	כלל האוכלוסיה	היהודים
1765	(?)	1662
1880	7210	4267
1890	7526	4241
1910	8653	4363
1921	6619	3121
1931	(?)	3967

קישורים חיצוניים: ספר קהילת קאלוש

הערות:

קאלוש ממוקמת כ 20 ק"מ צפונית מערבית לסטניסלבוב, על הדרך שבין דולינה וסטרי לסטניסלבוב למרגלות הרי הקרפטים. (יש להבחין בין קאלוש זו, לבין קאליש, העיר הגדולה שבצפון מזרח פולין, סמוך לפוזנן). מדרום לעיר זורם נהר הלימניטסיה (*Limnytsya*), אחד מיובליו הגדולים של הדנייסטר. באזור העיר מכרות מלח המאפיינים את האזור, ועל כן היה ייצור המלח אחד לענפי הכלכלה המרכזיים של העיר. קאלוש ידועה לנו ככפר כבר במחצית השניה של המאה ה 15, וזכויות של עיר קיבל האציל מיקולאי שיניאבסקי סביב שנת 1548. מלבד המכרות ותעשיית המלח, הייתה ידועה קאלוש בייצור הפרוות, אריגים, משקאות חריפים וייצור סבון. ב 1595 נשדדה ונשרפה העיר בידי העות'מנים, ושיקומה הכלכלי של העיר החל לאחר נצחונות הצבא הפולני ובראשו יאן סובייסקי בשנת 1672 ולאחר מכן הוכו העות'מנים בידי פוטוצקי בשנת 1675. ב 1770 שוב נהרסה העיר כתוצאה מדליקה ומגיפת דבר שהשתוללה בה בשנת 1771, אך התאוששה מכך ופריחה כלכלית המשיכה גם במאה ה 19. ב 1875 הונחה מסילת הרכבת מסטרי לסטניסלאבוב, אשר עברה בקאלוש והעצימה את הקשר שבין קאלוש לשתי הערים הגדולות, ובפרט לסטניסלבוב שהתפתחה מאוד בתקופה זו.

קרא עוד...
היהודים

ככל הנראה, עם כינונה של קאלוש כעיר התיישבו בה יהודים, אשר עסקו בחכירת מכרות המלח כמעט לאורך כל התקופה. האזכור הראשון של יהודים מקאלוש משנת 5-1564, אשר חכרו בעיר את מכרות המלח וטחנות הקמח. אמנם, באמצע המאה ה 17 כותב הסטרוסטה של קאלוש, מי שעתיד להיות מלך פולין, יאן סובייסקי כי חוכרי המכרות מסקוטלנד הרסו את עסק החכירה באופן שאין הוא מסוגל להחכיר אותו לאף אחד. הוא אף מציין כי בכוונתו לפנות ליהודים, בתקווה שיהודים יצליחו לשקם את העסק. יהודים עסקו גם במסחר עורות, תבואות, עצים, בדים ופרוות לאורך שנותיה של העיר. בתקופת פרעות ת"ח-ת"ט לא הגיעו צבאות הקוזקים של חמלניציקי לאזור קאלוש, אך יש להניח כי יהודים רבים מאזור לבוב ברחו והגיעו כפליטים לקאלוש ולחבל האליץ' בכלל. בתקופה זו כבר חכרו יהודים טחנות קמח בפונדקים ב13 כפרים בסביבה. בשנת 1669 מאשר המלך יאן קאז'ימיר ליהודים לעסוק בקאלוש בכל ענפי המסחר, והוא פוטר אותם מחלק ממיסי העיר. הם מקבלים רשות לבנות בית כנסת וחלקת אדמה לבית קברות, ואין הם כפופים לבתי המשפט של העיר אלא ישירות לסטארוסטה וסגנו. הזכויות שניתנו ליהודי קאלוש אושרו שוב בידי המלכים מיכאל קוריבוט ווישנוויצקי ויאן סובייסקי, אשר בתקופתו כבר בקאלוש קהילה יהודית מבוססת למדי. עם פרוץ התנועה השבתאית, וספיחיה בימי יעקב פראנק, אשר מצאה לה כר נח באזור האליץ' בכלל, לא הצליחה למצוא מקום בקהילת קאלוש. בתקופה זו כיהן בעיר ר' בנימין רפפורט, אחיו של ר' חיים הכהן רפפורט-רבה של לבוב, אשר היה מן המובילים במאבק כנגד תנועת פראנק. נוסף אליו ישב בקאלוש ר' יוסף הלר, אביו של ר' אריה ליב הלר מחבר הספר הנודע 'קצות החושן', אשר היה לימים רבה של סטרי, ור' יהודה הלר שהיה לימים רבה של סיגט שבהונגריה. ר' צבי הירש שהיה אחר כך גם רבה של בוליחוב ולבוב, ובנוסף לתורתו עסק גם במסחר כיהן סביב שנת 1765, והוא גם היה הממונה על המפקד באותה שנה. דמות בולטת נוספת היא ר' יעקב לורברבוים, מחבר ספר 'חוות דעת' שהיה רבה של קאלוש בין השנים 1793 – 1801 אך נאלץ לעזוב בעקבות סכסוכים עם למדנים בני המקום. הוא עזב לקהילת ליסא, ובערוב ימיו חזר לכהן בקהילת סטרי. אחריו לא כיהן רב בעיר, ואת תפקיד ההנהגה הרוחנית שבעיר מילא הדיין ר' וואלף מרדכי.

כבר בראשית המאה ה 18 הייתה קאלוש אחת הקהילות היהודיות המבוססות והגדולות באזור, אשר נטלה על עצמה בשנת 1717 נטל מיסים גדול יחסית בגליל רייסן. במפקד בשנת 1765, לאחר פירוק ועד ארבע הארצות, נמנו בקאלוש 1087 יהודים ועוד 60 תינוקות, ועם הכפרים שבסביבה מנתה הקהילה היהודית 1662 איש. מתחת לגיל שנה. מספר זה העמיד את קאלוש כאחת הקהילות הגדולות באזור, ובמקום ה 30 בגדלה בכל מלכות פולין. אמנם, לאחר השריפה הקשה בשנת 1770 ומגפת הדבר בשנת 1771 נכבש חבל גליציה בידי האוסטרים בשנת 1772, והללו החלו בגזירות קשות על היהודים. כל אלו הביאו להתרוששותה של הקהילה היהודית מבחינה חומרית, וכן האיסור להחזיק רב בעיר אלא רק בעיר המחוז סטרי. רק בראשית המאה ה 19 יש להעריך כי מצבם של היהודים בקאלוש השתפר, בעקבות גידול משמעותי באוכלוסיה, אלא שבשנת 1814 שוב פקדה שריפה גדולה את העיר, אשר כילתה בתים רבים, 162 מהם מבתי היהודים. לאחר השריפה ביקשו יהודי קאלוש להקים את בתיהם מחוץ לעיר, אך חויבו למכור את המגרשים שהיו להם בתוך העיר לנוצרים. חלוקה זו בין היהודים והלא יהודיים בקאלוש נמשכה עד מלחמת העולם השנייה.

בסוף המאה ה 18 הוקמה בקאלוש חצר חסידית, בידי ר' דוד בן ר' מאיר מפרמישלאן, אותה המשיך ר' יצחק, אחיינו של ר' דוד. חצר החסידים הזו זכתה לפעילות עוינת מצד חוגי המשכילים. אחד ממשכילי קאלוש הלשין פעם על ר' יצחק עצמו שידו הייתה בשריפה שפרצה ברחוב הנוצרים. כך גם בעקבות תזכיר של יוסף פרל לשלטונות האוסטריים משנת 1838 נסגר בית המדרש בקאלוש בטוענה שמשמש להפצת החסידות. למרות זאת, במחצית המאה ה 19 היו בקאלוש חסידים רבים, אשר נמנו על חסידי זידיטשוב, קוסוב ונדבורנה, והללו קיימו במשותף בית כנסת אשר כונה 'בית המדרש הקטן'. נוסף על המחלוקת עם המשכילים, לא ידוע על חיכוכים בין החסידים לאלו שלא נמנו על החסידים בקאלוש.

בשנת 1866 ניתנה לראשונה הזכות ליהודי קאלוש, יחד עם כלל יהודי הקיסרות האוסטרו-הונגרית לבחור ולהיבחר למועצת העיר. הנטייה להשכלה גם אצל יהודי קאלוש הלכה וגברה עם מתן שוויון הזכויות, ואף חלקם שלח את ילדיהם ללימודים בגימנסיה שבסטניסלאבוב. בעיר גם נוסד בשנת 1888 סניף של 'אגודת אחים' ארגון של יהודים פטריוטים פולנים, אשר נטו להתבוללות, ופעלו בה גם 'פולנים בני דת משה' עד למלחמת העולם הראשונה. רוח הציונות החלה לפעם ביהודי קאלוש עוד קודם לשנת 1893, אז התקיימה ועידת ציוני גליציה בלבוב. בית הספר 'שפה ברורה' ללימוד עברית נוסד בקאלוש בשנת 1905, אליו שלחו את ילדיהם מכל קצות הקשת הפוליטית בקאלוש. גימנסיה נוסדה בקאלוש בידי ד"ר יונה ויסנברג,

יהודי מתבולל, שהיה ראש העיר סביב שנת 1908.

בימי מלחמת העולם הראשונה

עם פרוץ המלחמה נכבשה קאלוש בידי הרוסים, והללו ביצעו בימים הראשונים לכיבוש פרעות, שוד וגזל, ואף רצחו כמה תושבים יהודיים. אמנם, לאחר מכן לא ידעו תושבי קאלוש קשיים מיוחדים מלבד הרעב שהביאה איתה המלחמה הגדולה. עם הכיבוש האוסטרי בשנת 1916 פרצה בעיר מגיפת חולירע שהפילה חללים רבים בכל הגילאים. בשנת 1917 לאחר המהפכה הבולשביקית הצליחו הכוחות הרוסיים לכבוש לתקופה קצרה שוב חלקים מגליציה המזרחית, ובכלל זה קאלוש, ובעת נסיגתם מפני הצבא האוסטרי והגרמני פרעו ביהודים. בטענה כי היהודים נאמנים לאוסטרים בוצעו בידי הקוזאקים מעשי רצח, אונס ושוד במשך 4 ימים, כאשר בסופם הציתו את מרכז העיר. הנזק שנגרם נותר שנים רבות לאחר מכן. בימי המלחמה בין הפולנים והאוקראינים, ובעקבות הפוגרום שנערך בלבוב בידי הפולנים, הוקמה גם בקאלוש מליציה יהודית להגנת בני הקהילה ורכושם, על ידי קצינים וחיילים יהודיים יוצאי הצבא האוסטרי. לאחר שוך המלחמות, ובכלל זה המלחמה בין ברית המועצות ופולין בשנת 1920, נותרו בקאלוש כ 200 אלמנות וכ 400 יתומים. ארגוני צדקה שונים, ובכלל זה הג'וינט, אשר קמו בעיר בניסיון לסייע לנזקקים, וקרנות שונות שהוקמו, לסיוע לעסקים. נוסד מחדש בית הספר ללימוד עברית 'עבריה', לאחר שבית הספר 'שפה ברורה' נסגר בידי השלטונות הפולנים.

מלחמת העולם השניה

על ימי הכיבוש הסובייטי החל 09.1939-07.1941 אנו יודעים מעט מאוד, ויש לשער שמצבם של יהודי קאלוש לא היה שונה ממצבם של קהילות אחרות בגליציה. הללו חייבו את הסוחרים ובעלי המלאכה לעבוד רק בתאגידים, ונאסרה כל פעילות פוליטית. עם הכיבוש הגרמני ביולי 1941 הוטלו גזירות שונות על יהודי קאלוש: סימונם, הגבלת התנועה שלהם, איסור על החזקת מקלטי רדיו, נאסר עליהם לרכוש מזון בשוק העירוני והוטלו על הקהילה עבודות כפייה קשות אשר גבו את חייהם של חלק מן הנחטפים לעבודה.

בספטמבר 1941 גורשו יהודי הכפרים בסביבה לקאלוש, ורבים מהם נרצחו בידי האיכרים האוקראינים בדרכם. בנפת קאלוש מכל 67 הכפרים לא היה כפר שלא הייתה בו לפחות משפחה יהודית אחת. באוקטובר אותה שנה נרצחו בידי הגרמנים והאוקראינים כמה מאות יהודים ביער ליד הכפי פוילו. לפני חורף 1942 הצטוו יהודי קאלוש למסור את כל הפרוות שברשותם, ואלו שנתפסו עם פרוות נשלחו לסטניסלאבוב ומשם לא חזרו. חורף 1942 החריף את מצבם של היהודים, ובסופו מתו בכל יום כ 20 איש מרעב ומחלות. במהלך אביב 1942 נרצחו קבוצות של יהודים מגטו קאלוש, באירועים שונים בבית הקברות היהודי בעיר. ב02.08.1942 נכנסו לגטו בקאלוש אנשי גסטאפו בסיוע של אנשי המשטרה האוקראינית ורכזו במשך 3 ימים מאות יהודים שנשלחו לסטניסלאבוב ומשם למחנה ההשמדה בעלז'ץ. רבים נרצחו ברחו במהלך האקציה. יתר יהודי קאלוש נשלחו לסטניסלאבוב במהלך 09-11.1942 ושם נרצחו יחד עם קהילת סטניסלאבוב בבית הקברות היהודי. עם שחרור העיר בידי הצבא האדום ב 27.07.1944 נמצאו בקאלוש רק 3 ניצולים מבני הקהילה. כמה יהודים נוספים שהצליחו לברוח לברית המועצות חזרו לקאלוש, אך לא התיישבו בה יותר ופנו מערבה לפולין ומשם לארץ ישראל ולמדינות אחרות.

(רועי גולדשמידט)

מקורות:

קאלוש: חייה וחורבנה של קהילה, בעריכת שבתי אונגר, ירושלים תש"ם.

פנקסי הקהילות, קאלוש, עמ' 452 – 455.

אזור היסטורי-תרבותי: Eastern Galicia - Prikarpattia

פריטים רלוונטיים לקהילה

כותרת	סוג הפריט	שנה
"Arkusze ewidencyjne" i wykazy stowarzyszeń żyd...	אינדקס מהארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי	1930
"Arkusze ewidencyjne" i wykazy Zarządów stowarz...	אינדקס מהארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי	1930
"Arkusze ewidencyjne" i wykazy	אינדקס מהארכיון המרכזי לתולדות	1930

כותרת	סוג הפריט	שנה
Zarządów towarzy...	העם היהודי	
"Arkusze ewidencyjne" stowarzyszeń żydowskich w...	אינדקס מהארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי	1924
"Arkusze powiatowe Drugiego powszechnego spisu ...	אינדקס מהארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי	1931
"Informacja dot. ekonomicznego, socjalno-polity...	אינדקס מהארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי	1931
"Lista rejestracyjna robót mierniczych, wykonan...	אינדקס מהארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי	1931
"Wykaz imienny funkcjonariuszy-Żydów administac...	אינדקס מהארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי	1922
"Wykazy statystyczne układu sił politycznych i ...	אינדקס מהארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי	1939
"Zestawienia kwartalne układu sił politycznych ...	אינדקס מהארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי	1930

פריטים נוספים

Source URL: http://www.jgaliciabukovina.net/he/node/110669